लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण मूलप्रवाहीकरण रणनीतिक योजना

२०७९

नगरकार्यपालिकाको कार्यालय

मनरासिश्वा नगरपालिका

महोत्तरी जिल्ला

मधेस प्रदेश

बिषयसूची

१. पृष्ठभुमी १

१.१ मनरासिश्वा नगरपालिकाको परिचय ३

१.२ लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण रणनीति योजना तयारीको उद्देश्य ४

१.३ लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण रणनीतिक योजना निर्माणका आधारहरु ५

१.४ लैससास परिभाषा मुख्य शव्दावलीहरु ६

२.नगरपालिकामा लैससासको अवस्था र सन्दर्भ विश्लेषण..... ९

२.१ नगरपालिकाको लैससासको अवस्था.....९

२.२ लक्षित वर्ग नक्साङ्कन १०

२.३ सरोकारवालाहरुको पहिचान.....१२

२. ४ नगरपालिकाको लैससासको दृष्टिबाट सवल पक्ष सुधार गर्नुपर्ने पक्ष अवसर र चुनौती विश्लेषण १४

२. ५ नगरपालिका र वडागत रुपमा लैससासमा प्रमुख समस्या तथा सवालहरु १७

२.६ नगरपालिकाको लैससास रणनीतिको लागी मुख्य कार्यक्षेत्रहरु १८

३. मनारसिश्वा नगरपालिकाको लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण मूलप्रवाहीकरण रणनीतिक योजनाको दिर्घकालिन सोच, लक्ष्य तथा उदेश्यहरु..... १८

क दीर्घकालिन सोचः १८

ख ध्येयः.....१८

ग लक्ष्यः १८

घ उद्देश्यहरुः १८

४ . रणनीतिको औचित्य वा आवश्यकता.....१९

५. रणनीतिक योजनाको मुल्य मान्यता तथा सिद्दान्तहरु..... २०

६. लैससास मूलप्रवाहिकरणको रणनीतिहरु..... २१

७. लैससास मूलप्रवाहीकरण रणनीतिको कार्यान्वयनको लागी कार्ययोजना.....२२

८ . लैससास मूलप्रवाहीकरण रणनीतिको कार्यान्वयनको लागि आवश्यक संस्थागत व्यवस्था३४

८.१. नगरपालिकास्तरीय लैससास कार्यान्वयन समितिको गठन. ३४
८.२. वडास्तरमा लैससास कार्यान्वयन समिति गठन ३५
८.३. लैससास कार्यान्वयन समितिको काम कर्तव्य र अधिकार..... ३५
८.४. वडास्तरको लैससास कार्यान्वयन समितिको काम कर्तव्य र अधिकार..... ३५
८.५. वैठक, कार्यविधि र सेवासुविधा..... ३६
८.६ सम्पर्क व्यक्ति..... ३६
९. लैससास रणनीति कार्यान्वयनको लागि वित्त व्यवस्थापन ३७
९.१ आर्थिक स्रोत ३७
९.२ मानवीय स्रोत..... ३७
१०. रणनीति कार्यान्वयन अनुगमन तथा मूल्याङ्कन सम्बन्धि व्यवस्था.....३७
११. सम्भावित जोखिम तथा न्यूनीकरणका उपायहरु ३८

भनाई

संविधानमा व्यवस्था भएका हक र अधिकारहरू कार्यान्वयन गरी नागरिकलाइ महशुस गराउने जिम्मेवारी स्थानीय सरकारको पनि हो। नेपालको संविधानले लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशी समाजको परिकल्पना गरेको छ। संविधानको प्रस्तावनामा नै लैङ्गिक विभेद अन्त्य गरी समानुपातिक समावेशी र सहभागितामूलक सिद्धान्तका आधारमा समतामूलक समाजको निर्माण गर्ने उल्लेख गरिएको छ। महिला, दलित, बालबालिका, सामाजिक न्याय लगायतका मौलिक हक अधिकारहरू संविधान प्रदत्त हकहरू हुन।

मनरासिश्वा नगरपालिकाले महिला तथा सेबा लिनबाट बन्चित रहेका व्यक्तिहरुका हकहरुको कार्यान्वयन गर्न पहल गरिसकेको छ। त्यसलाइ अरु बढी प्रभावकारी बनाइ मनरासिश्वा नगरपालिकालाइ लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशी मैत्रि पालिका बनाउन मनरासिश्वा नगरपालिकाले यो लैससास रणानीतिक योजना बनाएको हो।

लैङ्गिक, जातीय तथा वर्गिय विभेद रहित समतामुलक, न्यायपुर्ण समृद्ध पालिकाको निर्माण गर्ने दूरदृष्टि लिएर यो रणनीति निर्माण भएको हो। यो रणनीतिक योजनाले मनरासिश्वा नगरपालिकाको नीति, योजना, संरचना व्यवस्था, सेवा प्रवाह, कार्यक्रम तथा बजेट लैससास मैत्री हुने, महिला तथा लक्षित वर्गको सशक्तीकरणको माध्यमद्वारा सार्वजनिक स्रोत, साधनको पहुँच र नियन्त्रण बढाउने उद्देश्य लिएको छ। यो रणनीतिक योजनाले दिगो विकास र आर्थिक समृद्धिको लागि महिला तथा लक्षित वर्गको समान अवसर, नेतृत्वदायी भूमिका वृद्धि, साथै समान प्रतिफल र लाभ उपभोगमा सुनिश्चितताका लागि आर्थिक सशक्तीकरणका गतिविधिहरु सञ्चालन गर्ने उद्देश्य लिएको छ। नेपालले लैससास सम्बन्धी राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय रूपमा गरेका प्रतिबद्धताहरु कार्यान्वयन गर्नु नगरपालिकाको दायित्व पनि हो। यस नगरमा सामाजिक न्याय स्थापना गर्न समेत यो रणनीतिक योजनाले मद्दत गर्नेछ।

यो रणनीतिक योजना निर्माण गर्न नेतृत्व गर्ने कार्यदल, रणनीति निर्माणमा खट्नु भएका नगरपालिकाका पदाधिकारी, कर्मचारी र प्राविधिक सहयोग गर्ने प्रदेश अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्र मधेश प्रदेशका टोली प्रमुख/राष्ट्रिय बिज्ञ श्री राजु खनाल र स्थानीय बिज्ञ श्री कमलेश सिंगलाई म, म हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु। लैससासमैत्री नगरपालिका निर्माण गर्न यो योजनाले महत्वपूर्ण भूमिका खेल्न सबै सरोकारवालाहरूको सकारात्मक योगदानको अपेक्षा गर्दछु।

.....

नगर प्रमुख

१. पृष्ठभुमी

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (लैससास)लाईराष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय रूपमा मानव अधिकार तथा सामाजिक विकासका दृष्टिले एक महत्त्वपूर्ण क्षेत्रको रूपमा लिने गरिएको छ। नेपालको संविधानले वर्गीय, क्षेत्रीय, लैङ्गिक विभेद र सबै प्रकारका जातीय छुवाछुतको अन्त्य गरी आर्थिक समानता, समृद्धिर सामाजिक न्याय सुनिश्चित गर्न समानुपातिक समावेशी र सहभागितामूलक सिद्धान्तका आधारमा समातामूलक समाजको निर्माण गर्ने सङ्कल्प गरेको छ। साथै समानताको हक, छुवाछुत तथा भेदभाव विरुद्धको हक, शोषण विरुद्धको हक, बालबालिकाको हक, महिलाको हक, दलितको हक, ज्येष्ठ नागरिकको हक, सामाजिक न्यायको हकलगायत शिक्षा, स्वास्थ्य, पोषण जस्ता विषयहरूलाई नागरिकको मौलिक हकको रूपमा स्थापित गरेको छ ।त्यसैगरी दिगो विकासको लक्ष्यले लैङ्गिक समानता हासिल गर्ने र नीतिगत, कानुनी, संरचनात्मकलगायतका आयामहरूबाट सामाजिक, आर्थिक तथा राजनैतिक समावेशितालाई प्रवर्धन गर्दै सामाजिक संरक्षणका नीति अवलम्बन गर्ने लक्ष्य लिएको छ।

नेपालको संविधानको प्रस्तावनामा नै लैङ्गिक विभेद अन्त्य गरी समानुपातिक समावेशी र सहभागितामूलक सिद्धान्तका आधारमा समतामूलक समाजको निर्माण गर्ने व्यवस्था गरेको छ। महिलाको हक सम्बन्धी धारा ३८ ले समान वंशीय अधिकार, सुरक्षित मातृत्व र प्रजनन् स्वास्थ्य सम्बन्धी, राज्यका सवै निकायमा सहभागिता हुने अधिकार, सम्पत्ति तथा पारिवारिक मामिला सम्बन्धी अधिकार, शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगारी र सामाजिक सुरक्षामा सकारात्मक विभेदको व्यवस्था गरेको छ। यसका साथै महिला विरुद्ध हुने हिंसाजन्य कार्यहरु कानून बमोजिम दण्डनीय हुने व्यवस्था गरेको छ। समानताको हकले नागरिकहरु सामाजिक र सांस्कृतिक रुपले पछाडि परेका समुदाय समेतको संरक्षण, सशक्तीकरण र विकासको लागि संविधानमा विशेष प्रावधानहरु राखिएको छ। सामाजिक न्यायको हकले तीन वटै तहका सरकारहरुले समावेशी र समानुपातिक प्रतिनिधित्वको सिद्धान्तका आधारमा नागरिक सहभागिता सुनिश्चित गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ।

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ मा लैङ्गिक समानता तथा सामजिक समावेशीकरण (लैससास)सम्बन्धी व्यवस्था प्रस्तावनामा नै उल्लेख गरिएको छ। यसका साथै दफा ११ को गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको काम, कर्तव्य र अधिकारको उपदफा २ (त) मा ज्येष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र अशक्तहरुको व्यवस्थापनको जिम्मेवारी अन्तरगत विभिन्न कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने अधिकार प्रदान गरेको छ भने दफा २४ को उपदफा (२) मा

स्थानीय तहले योजना तर्जुमा गर्दा नेपाल सरकार, प्रदेश सरकारको नीति, लक्ष्य, उद्देश्य समयसिमा र प्रकृयासँग अनुकूल हुनेगरी सुशासन, वातावरणमैत्री, बालमैत्री, जलवायु परिबर्तन अनुकूल, विपत् व्यवस्थापन, लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण अन्तरसम्बन्धित विषयलाई ध्यान दिनुपर्ने व्यवस्था उल्लेख गरिएको छ। यसैगरी सोही दफाको उपदफा (३) गाउँपालिका तथा नगरपालिकाले आफ्ना योजना, नीति तथा बजेट तर्जुमा गर्दा महिला बालबालिका तथा पिछडिएका वर्ग, क्षेत्र र समुदायलाई प्रत्यक्ष लाभ पुग्ने, लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण अभिवृद्धि हुने खालका योजना तथा कार्यक्रमहरुलाई प्राथमिकता दिनु पर्नेछ भनि उल्लेख गरेको छ।

संयुक्त राष्ट्रसङ्घको साधारण सभाले सन् २०१६ देखि २०३० सम्ममा हासिल गर्नुपर्ने दिगो विकासका १७ वटा लक्ष्य र १६९ वटा उप-लक्ष्यहरु पारित गरेको छ। दिगो विकासका लक्ष्यहरुले विशेष गरी हरेक व्यक्तिको स्वाभिमान, स्वतन्त्रता, समानताका साथै भोक र गरिबीको अन्त्य गर्दै शिक्षित तथा स्वस्थ जीवनयापनको परिकल्पना गर्दछ। यसका साथै यी लक्ष्यहरुले गरिबीको रेखामुनि रहेका नागरिक, बालबालिका, किशोरकिशोरी, महिला, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, यौनिक अल्पसङ्ख्यक, पछाडी परेका समुदाय जस्तै, दलित, जनजाती, आदिवासीहरुको आवश्यकताहरुलाई समेट्ने उद्देश्य राखेको छ। चरम गरिबीको अन्त्य गर्न, असमानता हटाउन, विभेदसँग लड्न र पछाडि परेका व्यक्ति र समुहको द्रुत गतिमा प्रगती गर्नका लागि कोहि पनि पछाडि नछुटुन् भन्ने मुख्य सिद्धान्तलाई दिगो विकासका लक्ष्यहरुले अङ्गीकार गरेको छ।

नेपालको दशौं पञ्चवर्षीय योजना (२०५९-२०६४)मा लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण अवधारणालाई अन्तर–सम्बन्धित विषय (Cross-cutting issues) का रूपमा स्थान दिइएको थियो। नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ ले राज्यको अग्रगामी पुनःसंरचना गरी देशमा विधमान वर्गीय, जातीय, क्षेत्रीय तथा लैङ्गिक विभेदहरूलाई समाधान गर्ने सङ्कल्प गरे अनुरूप नेपालमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणलाई मुख्य विषयको रूपमा अङ्गीकार गरिएको छ। वि.सं. २०६३/०६४ देखि लैङ्गिक उत्तरदायी बजेटको सुरुवात भई लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति तथा संरचना निर्माण र बजेट तथा योजना तर्जुमा गरी सोको कार्यान्वयन हुँदै आएको छ।

पन्ध्रौं योजना (आर्थिक वर्ष २०७६/०७७-२०८०/०८१) मा क) लैङ्गिक समानता तथा महिला सशक्तीकरण ख) बालबालिका तथा किशोरकिशोरी ग) ज्येष्ठ नागरिक घ) अपाङ्गता भएका व्यक्ति ङ) सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण च) समावेशीकरण लगायतका विषयहरुलाई अलग अलग शीर्षकमा राखिएको छ।

नेपालको मानव विकास सूचाङ्क ०.४११, लैङ्गिक विकास सूचक ०.८८६, लैङ्गिक असमानता सूचकाङ्क ०.४७९ बहुआयामिक गरिबी सूचाकाङ्क ०.२३० र महिला पुरुषको श्रमशक्ति सहभागिता दर ३५.८ प्रतिशत रहेको छ। नेपालको कुल जनसङ्ख्याको करिब १.९४ प्रतिशत जनसङ्ख्यामा कुनै एक वा बढी प्रकारको अपाङ्गता देखिएको छ। पन्ध्रौं योजना अनुसार मुलुकमा निरपेक्ष गरिबीको रेखामुनि रहेको जनसङ्ख्या १८.७ र बहुआयमिक गरिबी २८.६ प्रतिशत रहेकोमा विश्वव्यापी रूपमा फैलिएको कोरोना भाइरस (कोभिड-१९) को महामारीका कारण यो प्रतिशत अझ बढ्न सक्ने अनुमान गरिएको छ।

संविधानद्वारा प्रदत्त हकहरुको कार्यान्वयन गर्न तथा समानुपातिक समावेशी सिद्धान्तका आधारमा स्थानीय तहका सबै नीति योजना, कार्यक्रम तथा संरचनाका सबै अङ्गहरुमा महिला, दलित, आदिवासी/जनजाती, मधेसी, मुस्लिम, मजदुर, किसान, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, पिछडिएका वर्ग र क्षेत्र सबैलाई समान सहभागी गराई लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीमैत्री नगरपालिका बनाउने परिकल्पना अनुरुप लैससास मूलप्रवाहीकरणको माध्यमबाट लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण पद्धतिलाई संस्थागत गर्न आवश्यक देखिएकोले "मनरासिश्वा नगरपालिकाको लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण" रणनीति योजना तयार गरिएको छ।

१.१ मनरासिश्वा नगरपालिकाको परिचय

मनरासिश्वा नगरपालिकाको पार्स्वचित्र २०७५ का अनुसार कुल ८४५१ घरधुरी र औसत घरधुरी आकार ६.२५ रहेको छ भने कुल जनसंख्या ५०९८९ जसमा पुरुष २४४८० जना (४८.०१%) र २६५०९ जना (५१.९९%)महिला रहेका छन भने वडा न.२ मा सबै भन्दा बढी ७२७१ र वडा न. ८ मा सबै भन्दा कम ३२५३ जना जनसंख्या रहेको छ। उमेरलाई आधार ६ देखि १४ बर्ष उमेरका सबै भन्दा बढी १४७८७ जना रहेका छन। जसमा २६ वटा टोलहरु रहेका छन। जातहरु मध्य सबै भन्दा बढी मुस्लिम ३५२९, यादब २५८८, धानुक १५२९, ब्राम्हण ५३०८, दुराध, पासवन र पासी ३५३८,सोनार १०१९, तेली ५७०९,चमार इ हरिजन राम ४०७८, कोइरी ३०५८, केवट १०१९, मुसहर २७८४, कैथवनिया १११९, हजाम ठाकुर ५०९, कानु १६२९,राजपुत २७४९, सुडी ४२८८, लोहार १०१९, नुनिया १९७१, धोबी ५०९, हलुवाई ५०९, कायस्त ५१५, बरही १०१९, बिन ५५४, र डोम ११० गरि कुल ५०९८९ जनसंख्या रहेको छ। अल्पसंख्यकको रुपमा डोम, चमार, धोवी, हजाम, सोनार, वैठा, धुनिया, भेरिहर, पासवान, थारु, हलुवाई र मलाहहरु चमार, मुसहर, बिन, मण्डल, सोनार, कलवार, हजाम, वडई, लोहार,

तत्मा, तेली, मुस्लिम, नुनीया, धुनिया, हजाम, खत्वे, धोबी, धुनीया डोमहरु पर्दछन। अनि उनिहरु शिक्षा र चेतनाबाट समेत टाढा छन। सीप भएका हरु पनि पुँजिको अभावमा आफ्नो सीपको उचीत प्रयोगका लागि अवशर पाएका छैनन। ७ वटा आधारभूत स्वास्थ्य केन्द्र लगायत केहि निजि स्वास्थ्य संस्थाहरुले पनि सेवा दिदै आईरहेका छन्। यस नगरपालिकामा १ स्नातकसम्म पढाई हुने क्यामपस,६ वटा मा.वि र १७ वटा आधारभुत विद्यालय र ३ वटा मदरसा रहेका छन। शिक्षा र चेतनाको अभावले गर्दा परम्परागत रुढीवादी मुल्य मान्यता कायमै रहेको छ। त्यसैगरी गरीव, दलित, विपन्न, मुस्लिम समुदायमा बाल विवाह र अनमेल विवाहको प्रचलन यद्यपि बिद्यमान छ।

यस नगरपालिकामा महिलाहरुको सहभागिता एकदम कमजोर छ। नगरमा गठित समुहहरुमा महिलाहरुको नेतृत्व नामको लागी मात्र रहेको देखिन्छ। महिलाहरु खासगरी घरयासी कामको साथै खेतबारीको काम समेत गर्दछन। सामाजिक सम्पत्तिमा जातिय हिसावले सवैको प्रतिनिधित्व भएको देखिए पनि महिलाहरुको भने सहभागिता न्युन देखिएको छ। शिक्षा, जनचेतना र समाजिक मूल्य मान्यताको कारण महिलाहरु पछाडि परेका छन। राज्य शक्तिमा सबै जातजातिको पुरुषहरूको पहुँच छ तर महिलाको पहुँच कम मात्रामा छ। अन्य जातिहरुको तुलनामा पारिवारिक निर्णय प्रक्रियामा पुरुष जनजातीको बाहुल्यता छ।

१.२ लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण रणनीति योजना तयारीको उद्देश्य

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण मूलप्रवाहीकरण रणनीतिको माध्यमबाट नगरपालिकाले तर्जुमा गर्ने नीति, कानून तथा योजना, संस्थागत संरचना, मानव संशाधन तथा क्षमता विकास तथा सेवा प्रवाहका सबै प्रकियाहरुमा महिला तथा सामाजिक रुपमा पिछडिएका समुदायको अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गरी समावेशी लोकतन्तत्रलाई संस्थागत गर्दै सामाजिक न्याय कायम गर्नुका साथै राज्यका सबै संयन्त्रहरूमा सम्पूर्ण तह वा वर्गका नागरिकको समतामुलक पँहुच स्थापित गर्नु लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण रणनीति योजनाको मुख्य उद्देश्य रहेको छ।

रणनीतिक योजनाका विशेष उद्देश्यहरु निम्न लिखित रहेका छन।

क) नगरपालिकामा लैससास सम्बन्धी शासन व्यवस्थाको प्रवर्द्धन गर्ने।

ख) नगरपालिकाको योजना तर्जुमा प्रकृयालाई लैससासमैत्री बनाउने।

ग) नगरपालिकाको नीति तथा कार्यक्रम र बजेटलाई लैङ्गिक उत्तरदायी बनाउने।

घ) नगरपालिकाको नीति, कानून, संरचना, कार्यक्रम, योजनाका सबै प्रकियाहरुमा महिला तथा सामाजिक रुपमा पिछडिएका समुदायको अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गर्ने।

ङ) सरोकारवालाहरु बिच लैससासको बुझाईमा एकरुपता कायम गर्न र लैससास सम्बन्धी कानूनी व्यवस्थाको कार्यान्वयनमा सहयोग गर्ने ।

च) राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय स्तरमा लैससास सम्बन्धमा गरिएका प्रतिवद्धताहरु, कार्य योजनाहरु तथा दिगो विकासका लक्ष्यहरु प्राप्त गर्न सहयोग गर्ने।

छ) लक्षित वर्गमा सामाजिक न्याय कायम गर्दै स्रोत र साधनको न्यायोचित वितरणको व्यवस्था गर्ने।

१.३ लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण रणनीतिक योजना निर्माणका आधारहरु

मनरासिश्वा नगरपालिकाको लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण रणनीतिक योजना नगरपालिकाको मार्गनिर्देशनमा विविध क्षेत्रमा संलग्न सरोकारवाला बिच गरिएको परामर्शबाट तयार पारिएको हो। कार्यपालिकाका पदाधिकारीहरु र कर्मचारीहरुबाट लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण रणनीतिक योजना निर्माणमा अग्र भूमिका निर्वाह गरेको छ। नगरपालिकाको लैससास मूलप्रवाहीकरण रणनीति तर्जुमाका लागि देहायका विधिहरु अवलम्वन गरिएको छ।

क) **दस्तावेज अध्ययनः** कार्यपालिकाबाट तोकिएका सदस्य तथा कर्मचारी र विज्ञ टोलीले नेपालको संविधान, १५ औ पञ्चबर्षिय योजना, स्थानीय सरकार संचालन ऐनमा भएको लैससास सम्बन्धि प्रावधानहरु, दिगो विकासका लक्ष्यहरु, राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय प्रतिबद्दताहरु, लैङ्गिक समानता नीति २०७७, स्थानीय सरकारको समावेशीकरण नीति २०७८, मधेस प्रदेशको प्रथम आवधिक योजना तथा नगरपालिकाको बार्षिक नीति तथा कार्यक्रम, बार्षिक प्रगती प्रतिवेदन, आदी अध्ययन गरियो।

ख) **मुख्य सरोकारवालाबाट जानकारी** : नगर प्रमुख, उपप्रमुख, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, महिला तथा बालबालिका शाखा, सामाजिक विकास शाखा र न्यायिक समितिका साथै लैससासको क्षेत्रमा कार्यरत विभिन्न संघसंस्थाका प्रमुखहरुसंग अन्तवार्ता र छलफल गरी जानकारी संकलन गरियो।

ग) **परामर्श कार्यशालाः** नगर प्रमुख, उपप्रमुख सहित कार्यपालिकाका सदस्यहरु, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत तथा बिषयगत शाखा प्रमुख तथा प्रतिनिधिहरु, लक्षित समुहका प्रतिनिधिहरुको उपस्थितिमा १ दिने लैसाससको बारेमा छलफल तथा लैससासको पालिका र वडा स्तरीय कार्यान्वयन समिति गठन गरियो र पालिकाका सबै दस्ताबेज अध्यान गरियो। २ दिने कार्यशाला गोष्ठीको आयोजना गरियो। उक्त कार्यशालामा

समुहगत छलफलबाट नगरपालिकाको अवस्था विश्लेषण, सवाल पहिचान तथा लक्षित समुहहरुको नक्साङ्कन गरी प्राथमिकिकरण गरियो।

घ) **लक्षित वर्ग केन्द्रित छलफलः** कार्यशाला गोष्ठीको छलफल र समुहगत कार्यबाट प्राथमिकिकरणमा परेका तिन बटा लक्षित समुहहरुसंग (अपाङ्गता भएका व्यक्ति, मुस्लिम र दलित महिला) छलफल गरियो। समुह केन्द्रित छलफलवाट समुदायमा रहेका लक्षित वर्गको अवस्था र आवश्यकताको वारेमा जानकारी संकलन गरियो।

ङ) **मसौदा प्रस्तुतिकरण बैठकः** माथि उल्लेख भए बमोजिमका विधिद्दारा प्राप्त सुचनाको विश्लेषणको आधारमा तयार पारिएको मस्यौदा रणनीति योजना बारे नगरपालिकाका जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरुको बैठकमा प्रस्तुत गरी छलफलबाट प्राप्त सुझावलाई समावेश गरी अन्तिम रुप दिईएको थियो।

१.४ लैससास परिभाषा – मुख्य शव्दावलीहरु

क) **"नगरपालिका"** भन्नाले मनरासिश्वा नगरपालिका सम्झिनु पर्छ।

ख) **"लैङ्गिक समानता"** भन्नाले महिला र पुरुष वीच सबै क्षेत्र र तहमा समान अवसर र समान लाभ हासिल गर्ने अवस्थालाई सम्झनु पर्छ।

ग) **"सामाजिक समावेशीकरण"** भन्नाले अवसर तथा स्रोत साधन उपभोग गर्नबाट वञ्चित भई जोखिममा परेका र स्तरयुक्त आर्थिक, सामाजिक तथा सांस्कृतिक जीवनयापन गर्नबाट बञ्चित भई गरिबी तथा सामाजिक रुपमा वञ्चितिकरणमा परेका समुहहरुलाई विकास निर्माण र कार्यसम्पादन प्रकृयामा सहभागी गराई उपलब्ध अवसर, श्रोत, साधन तथा आधारभूत अधिकार उपभोग गर्ने कुराको सुनिश्चिततालाई सम्झनु पर्छ।

घ) **"लैससास"** भन्नालै लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण बुझ्नुपर्दछ।

ङ) **"योजना"** भन्नाले समग्र विकास निर्माण सम्बन्धि कार्यको लागि तयार गरिएको नगरपालिकाको आवधिक विकास योजना, वार्षिक विकास योजना, विषयगत क्षेत्रगत गुरुयोजना, रणनीतिक योजना आदि सम्झनु पर्छ।

च) **"लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशी बजेट"** भन्नाले महिला, विभिन्न जातजाती, क्षेत्र, वर्ग र समुदाय, अपांगता भएका ब्यक्ति, बालबालीका तथा ज्येष्ठ नागरिकहरुको आवश्यकतालाई सहभागितामुलक ढंगले सम्बोधन गदै समग्र विकास प्रक्रियालाई निजहरु प्रति उत्तरदायी बनाउने उद्देश्यले तर्जुमा गरिने बजेट तथा कार्यक्रमलाई जनाउँछ। सामाजिक समावेशी लक्ष्यलाई केन्द्रमा राखेर सामाजिक समावेशीकरण

सम्वन्धी विश्लेषण गरी आर्थिक स्रोतको सुनिश्चितता र उपलब्धिको समतामुलक वितरण र उपभोग हुने गरी तर्जुमा गरिएको बजेट समेत सम्झनु पर्छ।

छ) **"गैरसरकारी संस्था"** भन्नाले प्रचलित कानून वमोजिम स्थापना भएका स्थानीय तहको सभाबाट आफ्नो कार्यक्रम स्वीकृत गराई स्थानीय तहसँग समन्वय राखी कार्य सञ्चालन गर्ने गैरनाफामूलक संस्था सम्झनु पर्छ।

ज) **"स्थानीयकरण"** भन्नाले कुनै पनि विषय वा कार्यक्रमलाई कुनै स्थानीय ठाउँ विशेषको परिस्थिति वा अवस्था अनुसार ढाली त्यसको प्रभावकारी एबं अधिकतम उपयोग गर्ने प्रक्रियालाई सम्झनु पर्दछ।

झ) **"बञ्चित समुह"** भन्नाले परम्परागत रुपमा लामो समय देखि जातीय, आर्थिक, लैङ्गिक, अपाङ्गता, यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसङ्ख्यक एवम भौगोलिक कारणले गर्दा पछि परेका महिला, दलित, आदिवासी, जनजाती, मधेसी, मुस्लिम, अपाङ्ग, ज्येष्ठ नागरिक एवम् दुर्गम क्षेत्रमा बसोवास गर्ने जनता सम्झनु पर्दछ।

ञ) **"सिमान्तीकृत"** भन्नाले राजनीतिक, आर्थिक र सामाजिक रूपले पछाडि परेका, विभेद र उत्पीडन तथा भौगोलिक विकटताको कारणले सेवा सुविधाको उपभोग गर्न नसकेका वा त्यसबाट वञ्चित रहेका संघीय कानून बमोजिमको मानव विकासको स्तर भन्दा न्यून स्थितिमा रहेका समुदाय सम्झनु पर्छ र सो शब्दले अति सिमान्तीकृत र लोपोन्मुख समुदाय समेतलाई जनाउँछ।

ट) **"लैङ्गिक समता"** भन्नाले अवसर र न्यायबाट वञ्चित महिला पुरुष वा लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक समूहलाई थप अवसर दिएर समतामूलक स्थितिको निर्माण गर्न गरिने बिशेष प्रयासलाई सम्झनु पर्छ।

ठ) **"लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण"** भन्नाले महिला तथा पुरुष र विभिन्न सामाजिक समूहहरु बीचको असमान शक्ति सम्वन्धहरुलाई पुनः सन्तुलित गर्न तथा हरेक प्रकारका सामाजिक पहिचान भएका व्यक्तिहरुका लागि समान अधिकार, अवसर एवम् सम्मान सुनिश्चित गर्नका लागि आवश्यक कदम चाल्नुपर्ने विषयलाई सम्झनु पर्छ।

ड) **"लक्षित समूह"** भन्नाले आर्थिक रूपमा विपन्न वर्गका महिला एवम् बालबालिका, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक समूह तथा आर्थिक र सामाजिक रूपमा पिछडिएका वर्गहरू, सबै जातजातिका विपन्न वर्गहरू, ज्येष्ठ नागरिक, दलित, आदिवासी जनजाति, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू तथा पिछडा वर्ग एवम नेपाल सरकारले लक्षित समूह भनी तोकेका वर्ग एवम समुदाय सम्झनु पर्छ ।

ढ) **"लैङ्गिक उत्तरदायी तथा सामाजिक समावेशी बजेट"** भन्नाले स्थानीय सरकारको योजना तर्जुमा गर्दा समाजमा रहेका विभिन्न जातजाति, क्षेत्र, वर्ग र समुदायका महिला, पुरुष, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक समूह, अपांगता भएका व्यक्ति, बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिकहरूको आवश्यकतालाई सहभागितामूलक ढंगले सम्बोधन गर्दै समग्र विकास प्रक्रियालाई निजहरू प्रति उत्तरदायी बनाउने उद्देश्यले तर्जुमा गरिने कार्यक्रम र बजेटलाई जनाउँछ। लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशी लक्ष्यलाई केन्द्रमा राखेर उद्देश्यमूलक, योजनावद्ध, लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी विश्लेषण गरी आर्थिक स्रोतको सुनिश्चितता र उपलव्धिको समतामूलक वितरण र उपभोग हुने गरी गरिने बजेट तर्जुमा प्रक्रियालाई सम्झनु पर्छ।

ण) **"लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरण"** भन्नाले कुनै पनि योजनावद्ध कार्य, नीति नियम, कार्यक्रम कार्यान्वयनको हरेक क्षेत्र तथा तह र तप्कामा महिला तथा वञ्चितिमा परेका वर्गहरुलाई समाहित गर्ने प्रक्रियालाई सम्झनु पर्छ।

त) **"लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट"** भन्नाले लैङ्गिक समानताको लागि बजेटको सुनिश्चितता, बजेटका सबै प्रक्रियामा लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरण र उपलब्धिको समतामूलक वितरणका साथै उपभोगको लागि लैङ्गिक विश्लेषण सहित योजनाबद्ध रूपमा उद्देश्यमूलक कार्यक्रमहरू तर्जुमा र प्राथमिकीकरण गर्दै कार्यक्रम छनौट गरी लगानी गर्ने पद्धतिलाई जनाउँदछ।

थ) **"सामाजिक वञ्चितीकरणमा परेका समूहहरू"** भन्नाले महिला, बालबालिका, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक समूह, दलित, आदिवासी जनजाति, मधेसी, मुस्लिम, ज्येष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू तथा भौगोलिक रूपले दुर्गम क्षेत्रमा बसेका नागरिकलाई बुझाउंदछ।

द) **"लैङ्गिक प्रभाव विश्लेषण"** भन्नाले नीति तथा अभ्यासहरुको परीक्षण गरेर कुनै पनि योजना कार्यक्रम तथा आयोजनावाट महिला एवम पुरुष कति लाभान्वीत भएका छन् भन्ने अवस्थाको विश्लेषण गर्ने कार्यलाई सम्झनु पर्दछ।

ध) **"सशक्तीकरण"** भन्नाले विकासका अवसरहरुवाट बञ्चित, श्रोत र साधनमा पहुँच तथा नियन्त्रणमा पछाडि परेका, अशक्त वा कमजोर वर्गलाई सूचना, पहुँच, क्षमता, र आवाजका हिसाबले सशक्त र सवल बनाउने कार्यलाई सम्झनु पर्दछ।

२.नगरपालिकामा लैससासको अवस्था र सन्दर्भ विश्लेषण

२. १ नगरपालिकाको लैससासको अवस्था

मनरासिश्वा नगरपालिकाले विगत वर्ष देखि नै समुदायमा पछाडी पारिएका वा परेका समुदायहरु जस्तै मधेसी, मुस्लिम, दलित, आदिवासी जनजाती, पिछडा वर्ग, सिमान्तकृत महिला, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक, एकल महिला र हिंसा पीडित महिलाहरु लगायतलाई विकासको समग्र प्रकृयामा मुलप्रवाहीकरण गर्ने प्रयास निरन्तर रहेको छ। मनरासिश्वा नगरपालिकाको वार्षिक नीति तथा कार्यक्रमहरुले लैससासलाई प्रवर्द्दन गर्दै जाने नीति तथा कार्यक्रमहरु तर्जुमा गर्ने अभ्यास गरेको छ। महिला, घरेलु तथा अन्य हिंसा न्यूनीकरण गर्न विशेष संरक्षणको आवश्यकता भएका हिंसा पिडित महिलाको उद्धार र संरक्षण गरेको छ।वार्षिक योजना तथा बजेट विनियोजन गर्दा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीको लागि छुट्टै शीर्षकमा बजेट विनियोजन गर्ने गरेको छ। साथै आर्थिक रुपले विपन्न लगायत नागरिकको संरक्षण, सशक्तीकरण, सचेतना विकासका लागि आय आर्जनका कार्यक्रमहरु रहेका छन।

नगरपालिकामा महिलाको सामाजिक, आर्थिक तथा शारीरिक विकासको लागि नेतृत्व क्षमता विकास तालिम, कानूनी सचेतता कार्यक्रम, विविध दिवसहरु मनाउने गरेको छ।समुदाय स्तरमा गठन हुने समिति उपसमिति तथा कार्यदलमा महिला तथा लक्षित वर्गको प्रतिनिधित्व सुनिश्चितता गरिएको छ। प्रजनन स्वस्थ्य तथा पोषण कार्यक्रमहरु कार्यान्वयनमा रहेका छन।जतिय हिसावले विविधता रहेको सबै आदिवासी जनजाति, दलित लगायत अन्य जातजातिको मौलिक संस्कृति र परम्परालाई संरक्षण गर्दै समाजको समविकासको मान्यतालाई आत्मसाथ गर्दै आएको छ।

नगरपालिका भित्र रहेका विपन्न तथा गरिब परिवारको पहिचान गरी आर्थिक तथा सामाजिक सशक्तिकरणको लागि नगरपालिकाले विभिन्न सीप विकास तथा आयआर्जनका कार्यक्रमहरु गर्दै आएका छन।महिला उधमशिलता विकासको लागि सीपमूलक तालिम संचालन गरिएको छ। त्यस्तै जेष्ठ नागरिकको सम्मान र अवश्यक सहयोग कार्यक्रमहरु पनि गरिएको छ।

२.२ लक्षित वर्ग नक्साङ्कन

मनरासिश्वा नगरपालिकाको प्रोफाईल अध्ययन, बस्तुस्थिति विश्लेषण, कार्यशाला गोष्ठि, मुख्य सुचनादाताहरु संगको अन्तरवार्ता, लक्षित समूहसंगको छलफल र अन्तरकृयावाट यस नगर पालिकाको लक्षित समुदाय र लैससास सँग सम्वन्धित सवालहरु निम्न रहेका छन।

क्र.स	लक्षित वर्गको प्राथमिकिकरण	समस्या / तथा सवाल
१	अपाङ्गता भएका व्यक्ति क)पूर्ण अशक्त अपाङ्ग जना (मः३७ र पुः८९) ख)अति अशक्त अपाङ्ग जना (मः६८ र पुः१०९) ग) मध्यम अपाङ्ग (मः३१ र पुः७६) घ) सामान्य अपाङ्ग (मः६ र पुः२७) कुल जनसंख्या-४४३	• अपाङ्गता मैत्री भौतीक संरचना नहुनु • क्षमता अनुसारको रोजगारीका अवसरहरुको अभाव • पूर्ण आपाङ्गता भएका व्यक्तिको दैनिक हेरचाह तथा स्याहार गर्नुपर्ने हुँदा परिवारको सदस्य व्यस्त भइ आर्यआर्जन गर्न कठिनाई • सहायक सामाग्रीको सहजै उपलब्धता नहुनु
२	मधेसी महिला (२४७१४ जना)	• आयआर्जनको स्रोतमा न्युन पहुँच तथा नियन्त्रण • घरेलु तथा लैङ्गिक हिंसा,बालबिबाह, दाईजो • निर्णायक तहमा न्युन सहभागिता • जनचेतनाको अभाव, शिक्षामा कमि • प्रजनन् स्वस्थ्यमा समस्या • समाजिक विभेद
३	मुस्लिम समुदायका महिला(१७९५ जना)	• पारिवारिक तथा समुदाय स्तरको निर्णायक तहमा न्युन सहभागिता • घरेलु हिंसा • शिक्षामा न्यून पहुँच साथै बालबालिकामा बिद्यालय छोड्ने समस्या

		• बालबिबाह, वहुविवाह, जनचेतनाको अभाव
४	दलित समुदाय	• आर्थिक अभाव, गरिबी • स्रोत र साधनमा न्युन पहुँच • निर्णय प्रकृयामा न्युन सहभागिता • बेरोजगारी • सुचनाको अभाव • शिक्षमा न्यून पहुँच साथै बालबालिकामा बिद्यालय छोड्ने समस्या • जनचेतनाको अभाव • सामाजिक विभेद
५	बिपन्न बर्ग	• गरिव तथा आर्थिक अभाव • बसाईको स्थायीत्व नहुने • बालबालिका बिद्यालय जान बाट वञ्चित • लैङ्गिक हिंसा • बैदेशिक रोजगारी, पशुपालन, खेतबटाई • सरसफाई तथा फोहोर मैला व्यवस्थापन
६	जेष्ठ नागरीक, एकल महिला र अशक्त	• पारिवारीक बोझको सामना • स्वस्थ्य परिक्षणमा समस्या • एक्लोपन • नैरास्यता
८	लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक	• पहिचानमा समस्या • सामाजिक विभेद • आर्थिक अभाव • जिविकोपार्जनमा समस्या • सेवा सुविधामा पहुच नभएको

२.३ सरोकारवालाहरुको पहिचान

लैससासको रणनीतिको प्रभावकारी कार्यान्वयन तथा यस क्षेत्रमा काम गर्नको लागि विभिन्न सरकारी तथा गैर सरकारी दातृ साझेदारहरु, सामुदायिक संस्थाहरु र नागरिक संस्थाहरू नै मुख्य सरोकारवाला हुन। नगरपालिका क्षेत्रमा लैससास रणनीति तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्न निम्न बमोजिमका सरोकारवालाहरू रहेका छन।

क्र.स	लैससासको क्षेत्रमा काम गर्ने मुख्य सरोकारवाला	लैससास मुलप्रवाहिकरणको लागि सरोकारवालाको भुमिका तथा कार्य
१	मनरासिश्वा नगरपालिका	• लैससास सम्बन्धी नीति, रणनीति, कार्यविधि, कार्ययोजना निर्माण गर्ने • लैससासको लागि आवश्यक बजेट बिनियोजन गर्ने • योजना, कार्यक्रम तथा बजेटको अनुगमन तथा मुल्याङ्कन गर्ने।
२	लैससास कार्यन्वयन समिति	• नगरपालिकामा निर्माण हुने सबै प्रकारका ऐन, कानून, कार्यविधि, योजना र अन्य प्रकाशीत दस्तावेजमा लैससासको विषयबस्तुको समावेश गरी मुलप्रवाहीकरण गर्ने • योजना तथा बजेट तर्जुमा गर्दा लैससासका समस्या समाधान हुने गरी उत्तरदायी बनाउन प्राविधिक सहयोग गर्ने • लैससास सम्बन्धी क्षमता अभिवृदि योजना तयार गरी लागु गराउने • लैससास रणनीतिलाई प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्न नेतृत्वदायी भुमिका निर्वाह गर्ने र अन्य निकाय तथा सरोकारवालासंग प्रभावकारी समन्वय र सहकार्य गर्न।
३	न्यायिक समिति	• नगरपालिका तहमा आएका आफ्ना अधिकार क्षेत्र भित्रका सवालहरुमा निर्णय गर्ने र अन्य मुद्दाहरुमा सम्बन्धीत निकायमा सिफारीस गर्ने • सबै वडातहमा मेलमिलाप केन्द्र संचालन गर्ने।

४	महिल, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरीक शाखा	• लैससास सम्बन्धी वनेका रणनीतिको कार्यान्वयन गराउने • महिला बालबालिका तथा लक्षित वर्गको क्षमता विकासका कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने • लैससासको शीर्षकमा विनियोजन भएको बजेटको समयमा नै खर्च गर्ने • लैससासको लागि भएका राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय प्रवद्दानहरु र प्रतिवद्दताहरुबारे कर्मचारी तथा पदाधिकारीहरुलाई सचेतिकरण गरी कार्यान्वयनमा ल्याउन नेतृत्वदायी भुमिका खेल्ने।
५	वडा समिति	• वडातहको लैससास सम्बन्धी खण्डिकृत तथ्याङ्क संकलन र व्यस्थापन गर्ने • योजना छनोट प्रकृयामा महिला तथा लक्षित वर्गसंग छुट्टा छुट्टै छलफल गरी उनिहरुको व्यवहारीक र रणनीतिक आवश्यकताको आधारमा योजनाको प्रथमिकिकरण गर्ने • टोल स्तरमा लैससास सम्वन्धी सचेतना कार्यक्रम गर्ने।
६	इलाका प्रहरी कार्यालय	• घरेलु हिंसा, यौनजन्य वा अन्य लैङ्गिक हिंसाको उजुरीको सुनुवाई गरी पीडितलाई संरक्षण र दोषि उपर कार्वाही गर्ने।
७	नागरीक समाज (बाल क्लव, युवा क्लब, आमा समुह, गैर सरकारी संघ संस्थाहरु)	• महिला तथा बञ्चितिकरणमा परेका समूहका लागि सामाजिक परिचालनका क्रियाकलापहरुमा सहयोग गर्ने • समावेशी सवालमा अवाज उठाउने र कार्यगत सिकाईको अभिलेखिकरण गर्ने • सामाजिक विभेद तथा कुरिती विरुद्द आवाज उठाउने र जनचेतनामुलक कार्यक्रम गर्ने।
८	सहकारी संघ संस्थाहरु	• महिला तथा वञ्चितिकरणमा परेका समूहहरुका

		लागि आर्थिक प्राविधिक र व्यावसायीक सहयोग पुर्याउने • महिला तथा विपन्न समूहको उधमशिलता विकासका लागि लगानी तथा क्षमता विकास गर्ने • उधमशीलता विकासको लागि लगानी गरी उत्पादित बस्तुको बजारिकरणको व्यवस्था गर्ने।
९	समुदाय	• कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि साझेदारीको रुपमा काम गर्ने • समाजमा विद्यमान विभेदकारी प्रचलनका विरुद्द आवाज उठाउने र छलफल गराउन सहयोग गर्ने • सेवा प्रदायक निकाय, संघसंस्थाको व्यवहार, कार्यशैली एवं क्रियाकलापहरुको निगरानी गर्ने।
१०	जिल्ला प्रहरी कार्यालय/ जिल्ला प्रशासन कार्यालय	• हिंसा पीडितको उजुरी लिने • पीडितको संरक्षण गर्ने • घटनाको अनुशन्धान गरी प्रमाणको आधारमा पीडक विरुद्ध अदालतमा मुद्धा दर्ता गर्ने।
११	जिल्ला अदालत	• हिंसा पीडितलाई न्याय दिने • वाल, महिला तथा नागरिक अधिकारको रक्षा गर्ने।

२.४ नगरपालिकाको लैससासको दृष्टिबाट सवल पक्ष सुधार गर्नुपर्ने पक्ष अवसर र चुनौती विश्लेषण

सबल पक्षहरु	सुधार गर्नुपर्ने
• नगरपालिकामा महिला वालवालिकाको शीर्षकमा बजेट विनियोजन भएको। • महिला हिंसा, घरेलु हिंसा तथा अन्य हिंसाका पीडितलाई संरक्षण गरी पुनउत्थानको लागि "लैङ्गिक हिंसा निवारण कोष कार्यविधि सञ्चालनमा रहेको। • अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुलाई शारीरिक	• नगरपालिकामा निर्माण भएका नीति, निर्देशिका, कार्यविधिहरुको लैससास दृष्टिकोणले पुनरावलोकन गर्ने र नयाँ बन्ने नीति, कार्यविधि तथा निर्देशिकालाई लैससास मैत्री बनाउन लैससास कार्यान्वयन समिति सक्रिय हुनुपर्ने। • पदाधिकारी तथा कर्मचारीहरुले समावेशी विकास तथा लैङ्गिक हिंसा निवारण सम्वन्धी

अवस्थाको आधारमा परिचय पत्र र सहुलियत कार्यक्रम । • ज्येष्ठ नागरिक सम्मान कार्यक्रम। • वार्षिक नीति तथा योजनामा लैससास सम्वन्धि विषयहरु समावेश भएको। • नीतिमा महिला किशोरी वालिका लगायत लक्षित वर्गमा हुने विभेदजन्य कार्यहरु अन्त्य गर्ने प्रावधान भएको। • नगरपालिकाले गठन गर्ने उपभोक्ता समिति, विषयगत समिति तथा कार्यदलमा महिला तथा लक्षित वर्गको समानुपातिक प्रतिनिधित्व रहेको। • महिला विरुद्ध हुने सवै प्रकारका हिंसा विरुद्धका कार्यक्रमका लागि बजेट विनियोजन गरेको। • नगरपालिका भित्रको सरकारी विद्यालयहरुमा छात्रा तथा महिला मैत्री शौचालय। • सुत्केरी तथा गर्भवती महिलालाई पोषण युक्त कार्यक्रम। • गरिब तथा विपन्न परिवारका बालबालिकालाई निशुल्क झोला, पुस्तक तथा पोशाक वितरण तथा दिवा खाजाको वयवस्थापन। • स्थानीय तहका जनप्रतिनिधि र कर्मचारीको आचार संहिता स्वीकृत गरी कार्यान्वयनमा आएको।	तालीम नलिएको। • लैससास हेर्ने छुट्टै इकाइ गठन भएको छैन। • संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय बाल अधिकार महासन्धी, १९८९ मा उल्लेख भए अनुरुपका प्रतिबद्धता कार्यान्वयन गर्न रकम विनियोजन गरी कार्यक्रम संचालन भएको छैन। • योजना तथा बजेट तर्जुमा प्रकृयामा महिला तथा लक्षीत वर्गको अर्थपूर्ण सहभागिता गराई त्यस वर्गको व्यवहारिक तथा रणनीतिक आवश्यकताको आधारमा योजना तथा कार्यक्रमको छनौट गर्ने। • महिला तथा बालबलिका शाखामा दक्ष र यथष्ट जनशक्ति हुनुपर्ने। • समिति, उपसमिति तथा कार्यदलमा प्रतिनिधित्व गर्ने महिला तथा लक्षित वर्गको क्षमता विकास गरी अर्थपूर्ण सहभागिताको सुनिश्चितता गर्नु पर्ने • नगरपालिकाको सबै संरचनाहरु अपाङ्गता मैत्री, महिला तथा बाल मैत्री बनाउनु पर्ने। • लैससासको लागि आवश्यक खण्डिकृत तथ्यांक सङ्कलन र अभिलेखिकरण गर्नुपर्ने। • महिला हिंसा, घरेलु हिंसा निवारण तथा महिलाको नेतृत्व तहमा सक्रिय तथा अर्थपूर्ण सहभागिताको लागि रणनैतिक कार्यक्रम लागु गर्नु पर्ने। • महिला तथा लक्षित वर्गको आर्थिक तथा सामाजिक सशक्तीकरण सम्बन्धी कार्यक्रमहरु गर्नुपर्ने। • बेरोजगार युवाहरुको पहिचान गरी स्वरोजगार कार्यक्रम मार्फत रोजगारी

	उपलव्ध गराउनुपर्ने। • विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनमा महिला तथा सबै लक्षित वर्गको सहभागिता गर्नुपर्ने। • नगरपालिकाको अनुगमन तथा मुल्याङ्कन प्रतिवेदन प्रणालीलाई लैससास मैत्री बनाउनु पर्ने। • नगरपालिकाको सम्पूर्ण संरचनागत प्रणालीमा सबै वर्ग, लिङ्ग, क्षेत्र, जातजाति र समुदायको अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित हुन नसक्नु। • स्थानीय तहले गर्ने सार्वजनिक परीक्षण, सामाजिक परीक्षण, सार्वजनिक सुनुवाई, नियमित पत्रकार भेटघाट र सूचनाको सार्वजनिकीकरण कार्यक्रममा लक्षित समुहका व्यक्ति तथा समुदायका सदस्यको उपस्थिति हुने नगरेको। • स्थानीय तहले महिला लगायत लक्षित समुदायलाई लक्षित गरी परंपरागत तथा आधुनीक उर्जा, सुधारिएको चुलो, आदिको प्रयोग गर्न प्रोत्साहन गर्ने आयोजनाहरू संचालन नभएको। • प्रजनन् स्वास्थ्य सम्वन्धी वार्षिक नीति र कार्यक्रममा गर्भवती महिलालाई जोखिमयुक्त तथा खतरायुक्त काममा नलगाउने व्यवस्था गरी सोको कार्यन्वयन गरेको छैन । • महिला हकहित र अधिकार सम्वन्धी बेइजिङ घोषणापत्रले समेटेका १२ प्रतिवद्धताका वारेमा पदाधिकारी तथा कर्मचारीहरुलाई अभिमूखीकरण नगरिएको।
अवसरहरु	**चुनौतीहरु**

• नगरपालिकालाई आफ्नो आवश्यकता अनुसार सङ्घीय तथा प्रदेशको कानून सँग नबाझिने गरी नीति, निर्देशिका तथा कार्यविधि निर्माण तथा कार्यान्वयनको अधिकार। • लैससासलाई प्रवर्द्धन र प्रोत्साहन गर्न संवैधानिक प्रावधान, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन र राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय प्रतिबद्धताहरु। • नगरपालिकाको बजेट सिमा निर्धारण समितिलाई लैससासको क्षेत्रमा आवश्यकता अनुसार बजेट विनियोजन गर्ने अधिकार हुनु। • महिला पूरुष यौनिक अल्प संख्यक तथा आप्रवासी र रैथाने कामदार विच श्रमको ज्यालामा विभेद गर्ने ऐन कानुनको व्यवस्था गरी लागु गर्न सक्ने।	• सामाजिक चालचलन र कुरीति परिवर्तनमा सकारात्मक सुधार नहुनु । • विभिन्न लिङ्ग, वर्ग र जातजाति बीच व्यवहारगत विभेद हुनु । • ऐन, नीति तथा कानूनको व्यवहारिक कार्यान्वयन नहुँदा यथास्थितिवादि सोचमा अपेक्षाकृत परिवर्तन नहुनु। • प्रदेश तथा संघीय सरकारका नीति कानूनहरु लैससास कार्यान्वयनमा पूर्ण सहयोगी हुन नसक्नु। • स्थानीय भाषामा कार्यसम्पादन नहुनु।

२. ५ नगरपालिका र वडागत रुपमा लैससासमा प्रमुख समस्या तथा सवालहरु

१. लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशिकरण सम्बन्धी नीति, कार्यविधि तथा रणनीति नहुनु।

२. नगरपालिकाका जनप्रतिनिधि, कर्मचारी तथा पदाधिकारीहरुको लैससास प्रति कम संवेदनशील रहनु।

३. नगरपालिकाको नीति, कार्यविधि, योजना छनोट तथा बजेट तर्जुमा प्रकृयामा महिला तथा लक्षित वर्गको कम पहुँच रहनु।

४. नगरपालिकाको सेवा प्रवाह संयन्त्र र प्रकृया लैससासमैत्री नहुनु।

५. नगरपालिकाको योजना तर्जुमा प्रकृयामा महिला तथा लक्षित वर्गको व्यवहारिक तथा रणनीतिक आवश्यकताको पहिचान नहुनु।

६. दलित महिला, सिमान्तकृत र पिछडिएको समुदायको शिक्षामा कमी, आर्थिक अभाव, लैङ्गिक हिंसा, घरेलु हिंसा, सामाजिक कुरीति र कुप्रथामा ग्रसित हुनु।

७. लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट विनियोजन तथा नियमित रुपमा लैससास परिक्षण नहुनु।

८. नगरपालिकाको लैससास सम्बन्धी विस्तृत खण्डकृत तथ्याङ्कको संकलन र अद्यावधिकको अभाव हुनु।

९. नगरपालिका तथा समुदाय स्तरको निर्णायक तहमा महिला तथा लक्षित वर्गको न्युन पहँच हुनु।

२.६ नगरपालिकाको लैससास रणनीतिको लागी मुख्य कार्यक्षेत्रहरु

क) नीति कानून तथा योजना ।

ख) संस्थागत संरचना।

ग) मानव संसाधन तथा क्षमता विकास।

घ) सेवा प्रवाह।

ङ) सुशासन तथा उत्तरदायित्व।

च) सुशासन तथा उत्तरदायित्व।

छ) आर्थिक तथा सामाजिक सशक्तीकरण।

३. मनारसिश्वा नगरपालिकाको लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण मूलप्रवाहीकरण रणनीतिक योजनाको दिर्घकालिन सोच, लक्ष्य तथा उदेश्यहरु

क दीर्घकालिन सोचः

" लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीमा प्रतिबद्दता, दीगो नगर विकासमा आबद्धता"

ख ध्येयः

लिङ्ग, उमेर, वर्ग, क्षेत्र, जातजाति र आर्थिक, सामाजिक, बौद्धिक एवं शारीरिक क्षमताका आधारमा हुने भेदभावको अन्त्य गरी मर्यादित, न्यायपूर्ण, सुरक्षित, सभ्य र समतामूलक नगरको विकास गर्ने।

ग लक्ष्यः

महिला तथा वञ्चितिकरणमा परेका वर्गको राज्यका निकायहरुमा मुलप्रवाहीकरण, आन्तरिकीकरण, सशक्तीकरण र संस्थागत सुदृढीकरण गर्दै लैङ्गिक समानता तथा समावेशी विकासको माध्यमद्वारा लैङ्गिक तथा सामाजिक सम्बन्धमा सुधार ल्याई महिला, यौनिक तथा लैंगिक अल्पसंख्यक र सबै बञ्चितिकरणमा परेका व्यक्ति तथा समूहहरुको आर्थिक तथा सामाजिक सशक्तीकरण गर्ने।

घ उद्देश्यहरुः

१. मनरासिश्वा नगरपालिकाको नीति, योजना, संरचना व्यवस्था, सेवा प्रवाह, कार्यक्रम तथा बजेट लैससास मैत्री बनाउने।
२. महिला तथा वञ्चितिकरणमा परेको वर्गको आर्थिक, सामाजिक र शैक्षिक विकासका लागि नीतिगत एवम् संरचनात्मक सुधार गर्ने ।
३. महिला तथा लक्षित वर्गको सशक्तीकरणको माध्यमद्वारा सार्वजनिक स्रोत, साधनको पहुँच र नियन्त्रण बढाउने।
४. नगरपालिका भित्र हुने सबै प्रकारको लैङ्गिक विभेद, हिंसा र अन्य सामाजिक कु-संस्कारहरुको अन्त्य गरी सबैले सामाजिक न्याय प्राप्त गरेको अनुभूति हुने सभ्य समाजको निर्माण गर्ने।
५. महिला, बालबालिका, विपन्न तथा पिछडिएको वर्गको आवश्यकता र चाहनाप्रति अझ बढी संवेदनशील, उत्तरदायी, जवाफदेही हुनको साथै लैससास सम्बन्धी बुझाईमा एकरुपता कायम गर्न कर्मचारी तथा पदधिकारीहरुको क्षमता विकास गर्ने।
६. ज्येष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, युवा तथा बालबालिकाहरूको अनुभव, सिप, क्षमता र सिर्जनशीलताको उपयोग गर्दै नगरपालिकाको विकासमा उनीहरूको भूमिका अभिवृद्धि गरी लाभमा सुनिश्चितता गर्ने।
७. दिगो विकास र आर्थिक समृद्धिको लागि महिला तथा लक्षित वर्गको समान अवसर, नेतृत्वदायी भूमिका वृद्धि, साथै समान प्रतिफल र लाभ उपभोगमा सुनिश्चितताका लागि आर्थिक सशक्तीकरणका गतिविधिहरु सञ्चालन गर्ने।
८. राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय र सङ्घीय तथा प्रदेश सरकारको लैससास सम्बन्धमा गरिएका प्रतिबद्धताहरु अनुरुपको दायित्व पुरा गर्ने।

४ . रणनीतिको औचित्य वा आवश्यकता

मनरासिश्वा नगरपालिकाले महिला हिंसा तथा अन्य विभिन्न प्रकारको हिंसा न्यूनीकरण, सामाजिक कुसंस्कार बिरुद्द जनचेतनामुलक कार्यक्रम तथा महिला तथा पिछडीएका वर्गको सशक्तिकरणको लागि निरन्तर रुपमा आफ्नो नीति, योजना तथा कार्यक्रममा लैससासको अवधारणा अनुसार कार्यक्रमहरु गर्दै आएको छ तथापी यसलाई थप नतिजामुखी र व्यवस्थित गर्नुपर्ने आवश्यकता छ। समुदायमा विद्यमान सबै प्रकारका विभेद र उत्पीडनको अन्त्य गर्दै समतामुलक, समानुपातिक समावेशी र सहभागितामूलक समाजको निर्माण गर्न नगरपालिकाको नीति निर्माण, बजेट तर्जुमा र संचालन हुने योजना तथा कार्यक्रमलाई लैङ्गिक

समानता तथा सामाजिक समावेशिकरण मैत्री बनाउन आवश्यक छ। लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणलाई संस्थागत गर्न लैससास रणनीति मार्गदर्शन हुनेछ।

५. रणनीतिक योजनाको मुल्य मान्यता तथा सिद्दान्तहरु

देहायका सिद्धान्तका आधारमा लैससास रणनीतिक योजना तर्जुमा गरिएको छ।

१. विभेदरहित (**Nondiscrimination**): यो रणनीति कार्यान्वयनका सिलशिलामा महिला, पुरुष, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसङ्ख्यक, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका नागरिक, पिछडिएका क्षेत्र तथा समुदाय, जातजाती, आर्थिक, सामाजिक अवस्था वा अन्य कुनैपनि आधारमा भेदभाव गरिने छैन।

२. सारभूत समानता (**substantive equality**): यो रणनीतिले लैङ्गिक समानताको सवालमा सारभूत समानता जस्तै भूमिका, उत्तरदायित्व, अधिकार र परिणाममा समानताको सिद्धान्तलाई आत्मसात गरेको छ।

३. कोही पछाडि नछुटुन् (**leave no one behind**): यस रणनीतिले दिगो विकास लक्ष्य अनुसार कोही पनि पछाडि नछुटुन् भन्ने अवधारणलाई अवलम्बन गरेको छ।

४. प्रभावकारी सहभागिता (**Meaningful Participation**): यो रणनीतिले नगरपालिकाको हरेक विकास कार्यक्रममा सबै लिङ्ग, वर्ग, जातजाती, क्षेत्र तथा समुदायको समावेशी समानुपातिक आधारमा अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गरेको छ।

५. उत्तरदायित्व तथा जवाफदेहिता: यो रणनीतिक योजना कार्यान्वयनको क्रममा आउन सक्ने हरेक अवस्थामा नगरपालिकाका प्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरू सम्बन्धित क्षेत्रका जनतासँग जवाफदेही हुनुपर्ने कुरालाई अङ्गीकार गरेको छ।

६. साझेदारीता र सहकार्यः यो रणनीतिको सफल र प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि लैससास क्षेत्रमा कार्यरत सरोकारवालाहरुसँग समन्वय, साझेदारीता र सहकार्यलाई प्राथमिकतामा राखिएको छ।

७. शून्य सहनशीलता (**Zero Tolerance**): यो रणनीतिले नगरपालिका भित्र हुने लैङ्गिक तथा सबै प्रकारका विभेद र हिंसाका घटनाहरुमा शून्य सहनशिलताको नीति अङ्गीकार गरेको छ।

८. कसैलाई पनि हानी नपुर्याउने (**Do No Harm**): यस रणनीतिले कसैलाई पनि हानी वा क्षति नपुर्याउने सिद्धान्त अवलम्बन गरेको छ।

६. लैससास मूलप्रवाहिकरणको रणनीतिहरु

मनरासिश्वा नगरपालिकाले माथि उल्लेखित लक्ष्य तथा उद्देश्यहरु परिपूर्ति गरी लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशी पद्दती स्थापित गरी सबै नागरिकको हक हितको संरक्षण र सहभागितामुलक ढंगले समानुपतिक विकास गर्ने देहाय बमोजिमको लैससास मुलप्रवाहीकरण रणनीतिहरु अबलम्बन गरिने छ।

१. नगरपालिकामा तर्जुमा भएका विद्यमान नीति, कानून, निर्देशिका, आवधिक योजना तथा मापदण्डहरुको पुनरावलोकन गरी लैससास सम्बन्धी आवश्यक कार्यविधिहरु तर्जुमा गरिने छ।

२. नगरपालिकाको नीति निर्माण, योजना तर्जुमा, बजेट तर्जुमा तथा समग्र विकास प्रकृयामा महिला तथा लक्षित वर्गको अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गर्न लक्षित समुदायको क्षमता विकास गरिने छ।

३. नगरपालिकाको योजना तर्जुमाका सबै चरणहरुमा महिला, विपन्न, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक लगायत उत्पीडनमा परेका व्यक्ति तथा समूहहरुलाइ अर्थपूर्ण सहभिगता सुनिश्चित गरिने छ।

४. लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशी परीक्षण र लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट तर्जुमा मार्फत नगरपालिकाको संस्थागत संरचना र कार्यक्रमहरुमा महिला तथा पिछडिएका वर्गहरुको अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गरिने छ।

५. नगरपालिकाको दिगो विकास र आर्थिक समृद्धिको लागि महिला तथा लक्षित वर्गलाई समान अवसर सिर्जना गर्ने, लक्षित समुदायको नेतृत्वदायी भूमिका वृद्धि गर्नुका साथै विकासको समान प्रतिफल र लाभको उपभोग सुनिश्चित गर्दै आर्थिक सशक्तीकरणका गतिविधिहरु सञ्चालन गरिने छ।

६. नगरपालिकाको सेवा प्रवाह, संस्थागत व्यवस्था, अनुगमन तथा मुल्याङ्कन प्रणालीलाई लैससासमैत्री बनाउन कर्मचारी, पदाधिकारी, सरोकारवाला तथा नागरिक समाजका सङ्गठनहरूको लैससास सम्बन्धमा क्षमता अभिवृद्धि गरिने छ।

७. नगरपालिकाको नीति तथा कार्यक्रम मार्फत महिला, एकल महिला, अपांगता भएका महिला, गर्भवती तथा सुत्केरी महिला, घरेलु तथा सामाजिक हिंसा पिडीत महिला, किसोरी, बालबालिका, अपांगता भएका ब्यक्तिहरु, ज्येष्ठ नागरिक, दलित, विपन्न, यौनिक तथा लैगिक अल्पसंख्यकहरुको सामाजिक सशक्तिकरण गर्न तथा जिविकोपार्जन सशक्तिकरण गर्न निर्दिष्ट कार्यक्रमहरु तर्जुमा गरी त्यसको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि यथेष्ट बजेट विनियोजन गरिने छ।

८. नगरपालिका भित्र हुने सबै प्रकारका लैङ्गिक विभेद, हिंसा र अन्य सामाजिक कु-संस्कारहरुको अन्त्य गरी सबैले सामाजिक न्याय प्राप्त गरेको अनुभूती हुने गरी असल र सभ्य समाजको निर्माण गर्न विभन्न उपायहरु अवलम्वन गरिने छ ।

७. लैससास मूलप्रवाहीकरण रणनीतिको कार्यान्वयनको लागी कार्ययोजना

रणनीतिक उद्देश्यहरु	प्रमुख क्रियाकलापहरु (कति पटक वा कतिवटा)	समयावधि (कहिले गर्ने महिना वा साल)	लक्षित समुह (कार्यक्रम वा क्रियाकलाप हरु कसको लागि गर्ने)	जिम्मेवारी (कसले गर्ने, नेतृत्व कसले लिने)
लैससासको अवधारणा हासिल गर्न नगरपालिकामा तर्जुमा भएका नीति,कानून, निर्देशिका, आवधिक योजना, तथा मापदण्डहरुको पुनरावलोकन, संशोधनका साथै लैससास सम्बन्धी आवश्यक कार्यविधिहरु तर्जुमा गरिने छ।	• लैससासलाई संस्थागत गर्न आवश्यक कानून, नियमावाली, कार्यविधि तथा मापदण्डहरु तर्जुमा गर्ने ।	आ.व ०७९/०८० सम्म	नगरपालिका को सबैको लागि	लैससास कार्यान्वयन समिति
	• ऐन, कानून, नीति, कार्यविधिको मस्यौदा तयार गर्न कार्यटोली गठन गरी क्षमता विकास गर्ने।	आ.व ०७९/०८०	पदाधिकारी तथा कर्मचारी	लैससास कार्यान्वयन समिति
	• नगरपालिकाको विद्यमान ऐन, नीति, कार्यविधि, आवधिक योजना तथा मापदण्डहरुको लैससास दृष्टिकोणले पुनरावलोकन र आवश्यकता अनुरुप संशोधन गर्ने।	आ.व २०७९/८० बाट सुरुवात गर्ने	नगरपालिका को सबैको लागि	लैससास कार्यान्वयन समिति
	• नगरपालिकाले लैससास कार्यान्वयन समिति तथा वडा तहमा वडा स्तरीय	आ.व ०७९/०८०	नगरपालिका को सबैको लागि	महिला, बालबालिका तथा जेष्ठ

	समिति गठन गरी ती समितिहरुको जिम्मेवारी तथा अधिकारहरु स्पष्टसंग निर्क्योल गरी परिचालन गरिने छ।			नागरीक शाखा
	• नगरपालिकामा कुनै पनि ऐन, नीति, निर्देशिका, कार्यविधि संकलन गर्दा महिला तथा लक्षित वर्गको सुझाव संकलन गर्न व्यवस्था गर्ने।	आ.व ०७९/०८० देखि	न.पा. सबै	लैससास कार्यान्वयन समिति
	• महिला, बालबालिका तथा सबै लक्षित समूहको अवस्था विश्लेषणको आधारमा सो समूहलाई प्रत्यक्ष फाइदा पुग्ने गरी कूल पूँजीगत बजेटको निश्चित प्रतिशत बजेट विनियोन गर्ने।	आ.व ०७९/०८० देखि निरन्तर	महिला तथा पिछडीएका वर्गका लागि	बजेट सिमा निर्धारण समिति
	• नगरपालिकाले तयार गर्ने नीति, कानून, योजना तथा बजेटमा महिला तथा लक्षित वर्गको आवश्कता पहिचान गरी ती आवश्यकताहरुलाई सुनिश्चितताका साथ संम्बोधन गरिने छ।	आ.व ०७९/०८० देखि निरन्तर	महिला तथा लक्षित बर्ग	लैससास कार्यान्वयन समिति
नगरपालिकाको नीति निर्माण,	• आवधिक योजना र वार्षिक विकास कार्यकममा लैङ्गिक	आ.ब २०८०/८१	महिला तथा लक्षित वर्ग	योजना शाखा र महिला/

योजना तर्जुमा ,बजेट तर्जुमा तथा समग्र विकास प्रकृयामा महिला तथा लक्षित वर्गको अर्थपुर्ण सहभागिता सुनिश्चित गर्न सो वर्गको क्षमता विकास गरिने छ।	समानता तथा समावेशी विकासका लागि नीति, रणनीति, कार्यक्रम र सोको मापनयोग्य लक्ष्य समावेश गर्ने।	देखि		बालबालिका तथा जेष्ठ नागरीक शाखा
	• महिला तथा लक्षित बर्गलाई आफ्नो हक अधिकार, पैरवी तथा नेतृत्व विकास सम्बन्धी तालिम दिने।	२०७९/८० देखी निरन्तर	महिला तथा लक्षित बर्ग	महिला, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरीक शाखा /प्रशासन शाखा
	• बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्नु पुर्व समुदायका महिला, बालबालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, जनजाति, पिछडावर्ग, दलित लगायत सबै लक्षित वर्ग र समुदायसँग छुट्टा छुट्टै छलफल गरी आवश्यकता पहिचानको आधारमा योजना छनौट गर्ने।	आ.ब २०७९/८० देखी निरन्तर	महिला तथा लक्षित वर्ग	महिला, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरीक शाखा /योजना शाखा
	• नगरपालिकाको योजना पहिचान तथा छनौट गर्दा लक्षित समूहको सक्रीय सहभागिता गराई लक्षित समुहले छनौट गरेका योजनालाई प्राथमिकतामा राख्ने।	आ.ब २०७९/८० देखी निरन्तर	महिला तथा लक्षित वर्ग	महिला, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरीक शाखा /योजना शाखा

	• नगरपालिकास्तर, वडा स्तर तथा समुदायस्तरमा गठन गरिने विभिन्न संजाल, समुह तथा समितिहरुमा महिला तथा लक्षित समुदायको ४०% प्रतिनिधित्व हुने व्यवस्था गर्ने।	आ.व २०८०/८१ देखी निरन्तर	महिला तथा लक्षित वर्ग	महिला, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरीक शाखा
	• समिति, उपसमिति तथा कार्यदलमा सहभागी महिला तथा लक्षित वर्गका प्रतिनिधिलाई योजना व्यवस्थापन तथा वित्तीय व्यवस्थापन सम्बन्धी क्षमता विकास गर्ने।	आ.व ०८१/०८२ देखि	महिला तथा लक्षित बर्गका प्रतिनिधीहरु	योजना शाखा/ प्रशासन शाखा
	• लैससाको विषयलाई अगुवाई गर्न र सम्पर्क व्यक्तिको रुपमा काम गर्न लैससासको स्रोत व्यक्तिहरु विकास गर्दै जाने।	आ.व ०७९/०८० देखि	नगरपालिका का सबै	प्रशासन शाखा महिला/ बालबालिका तथा जेष्ठ नागरीक शाखा
	• लैससास सम्बन्धी बिस्तृत खण्डकृत तथ्याङ्क तयार गर्ने र नियमित अध्यावधिक गर्ने।	आ.व २०८०/८१ सम्म	नगरपालिका का सबै	प्रशासन शाखा/ पञ्जिकरण शाखा
	• नगरपालिकामा कर्मचारीहरूको पदपूर्ति गर्दा सबै जातजाति, क्षेत्र, लिङ्ग र समुदाय लगायत	आ.व २०८०/८१ सम्म	महिला तथा पिछाडिएका वर्ग	प्रशासन शाखा

	लक्षित वर्गको समानुपातिक प्रतिनिधित्व हुने कर्मचारी भर्ना नियमावली तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने।			
	• नगरपालिकाको योजना तर्जुमा तथा छनोट भएका योजनाको जानकारी लक्षित वर्ग सम्म पुर्याउन स्थानीय सञ्चारका माध्यमवाट सम्प्रेषण गर्ने।	निरन्तर	महिला तथा पिछाडिएका वर्ग	सुचना प्रबिधि शाखा
लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशी परीक्षण र लैङ्गिक उत्तदायी बजेट मार्फत नगरपालिकाको संस्थागत संरचना र कार्यक्रमहरुमा महिला तथा पिछडीएका वर्गको अर्थपूर्ण सहभागिता सुनुश्चित गरिनेछ	• नगरपालिकाले लैङ्गिक उत्तरदायी तथा सामाजिक समावेशी बजेट निर्माण एवं परीक्षण कार्यविधि वनाई कार्यन्वयन गर्ने।	आ.व २०८०/८१	महिला तथा पिछडिएका वर्ग	महिला, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरीक शाखा
	• अघिल्लो आर्थिक बर्षको बजेट तथा कार्यक्रमलाई चालु आ.ब पहिलो चौमासीक भित्रमा लैससास दृष्टिकोणले परीक्षण गरिने छ।	आ.व २०८०/८१ देखी निरन्तर	न.पा सबै	महिला, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरीक शाखा
	• लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट तथा योजनालाई नगरपालिकाले आन्तरिकिकरण गरी यसको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि कर्मचारी तथा पदाधिकारीहरुको क्षमता विकास गर्ने।	आ.व २०८०/८१ देखी निरन्तर	न.पा सबै	महिला, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरीक शाखा

	• नगरपालिकाको योजना शाखाका कर्मचारी तथा लैससास क्षेत्रका सरोकारवालाई लैङ्गिक उत्तरदायी योजना छनौट तथा बजेट कार्यान्वयन विधि सम्बन्धी क्षमता विकास गरिने छ।	आ.व २०७९/८० देखी निरन्तर	न.पा सबै	प्रशासन शाखा
दिगो विकास र आर्थिक समृद्दिको लागि महिला तथा लक्षित वर्गको समान अवसर, नेतृत्वदायी भुमिका बृद्दि साथै समान प्रतिफल र लाभ उपभोगमा सुनिश्चित गर्न आर्थिक सशक्तिकरणका गतिविधिहरु संचालन गरिने छ।	• नगरपालिका भित्रका आर्थिक अवस्था कमजोर भएका परिवार, बेरोजगार युवा, बैदेशीक रोजगारीबाट फर्किएका पुरुष तथा महिलाको पहिचान गर्ने।	आ.व २०८०/८१	विपन्न तथा गरिव परिवार	पंजीकरण शाखा
	• लक्षित समुदायका महिला, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, दलित तथा बिपन्न परिवारका परम्परागत सीप, व्यवहारीक सीप र क्षमताको अध्ययन तथा पहिचान गर्ने।	आ.व २०८०/८१	पिछडिएका समुदायका महिला तथा नगरपालिका को प्रथमिकिकरण मा परेका लक्षित बर्ग सबै	महिला, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरीक शाखा
	• महिला तथा लक्षित वर्गको पहिचान भएका क्षमता तथा आवश्यकताको आधारमा सीप विकास, नेतृत्व विकास, उद्यमशिलता	आ.व २०८०/८१ देखी निरन्तर	पिछडिएका समुदायका महिला तथा नगरपालिका को	महिला, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरीक शाखा

	विकास तालिम, बैङ्किङ तथा वित्तिय कारोवार सम्बन्धी शिक्षा साथै आधारभुत कानूनी क्षमता विकास गर्ने।		प्रथमिकिकरण मा परेका लक्षित बर्ग सबै	
	• उद्मशिलता तथा व्यवसाय संचालन गर्न आवश्यक रकम अनुदान तथा सहुलियत ऋण सहयोग गर्ने व्यवस्था गर्ने।	आ.व २०८१/८२	पिछडिएका समुदायका महिला तथा नगरपालिका को प्राथमिकिकरण मा परेका लक्षित वर्ग सबै	महिला, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरीक शाखा
	• नगरपालिकाको योजनामा महिला उद्मशिलता तथा लक्षित वर्गको व्यवसाय प्रवर्द्दन गर्ने खालका कार्यक्रम तथा आवश्यक वजेटको विनियोजन गर्ने।	आ.व २०७९/८०	पिछडिएका समुदायका महिला तथा नगरपालिका को प्रथमिकिकरण मा परेका लक्षित बर्ग सबै	महिला, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरीक शाखा /योजना शाखा
	• लक्षित वर्गलाई व्यवसायमा जोखिम न्यूनीकरणको लागि विमा व्यवस्थालाई अनिवार्य लागु गर्ने।	आ.व २०८०/८१ देखी	पिछडिएका समुदायका महिला तथा नगरपालिका को प्राथमिकिकरण	महिला, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरीक शाखा

			मा परेका लक्षित बर्ग सबै	
	• व्यवसाय संचालन गर्ने लक्षित समुदायका महिला, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, दलित तथा बिपन्न परिवाको समुह तथा संजाल गठन गरी आफ्नो हक र आधिकरको लागि सरोकारवाला संग पैरवी गर्न क्षमता विकास गर्ने।	आ.ब ०८१/०८२	व्यवसाय गर्ने सबै	महिला, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरीक शाखा
	• सिमान्तकृत समुदाय तथा बिपन्न परिवारका बालबालिकालाई प्राविधिक शिक्षा अध्ययनको लागि छात्रवृत्ति कार्यक्रम संचालन गर्ने	आ.ब २०७९/८०	विपन्न तथा पिछडीएका समुदायका महिला	महिला, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरीक शाखा /प्रशासन शाखा
नगरपालिकाको सेवा प्रवाह, संस्थागत व्यवस्था, अनुगमन तथा मुल्याङ्कनलाई लैससास मैत्री बनाउन कर्मचारी, पदाधिकारी	• नगरपालिकाले लैङ्गिक तथा समावेशी विकासको लागि क्षमता विकास कार्ययोजना तयार गरी छुट्टै शिर्षकमा बजेट विनियोजन गर्ने व्यवस्था गर्ने।	आ.व २०७९/८०	सबै विषयगत शाखाका कर्मचारी तथा पदाधीकारी	प्रशासन शाखा
	• नगरपालिका स्तरमा लैससास सम्बन्धी मास्टर प्रशिक्षक उत्पादन गरि परिचालन गर्ने।	आ.व २०८१/८२ सम्म	महिला तथा बालबालिका शाखाको कर्मचारी	प्रशासन शाखा

,सरोकारवाला तथा नागरिक समाजहरुको लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धमा क्षमता अभिबृद्दी गरिने छ।	• कार्यालयमा हुन सक्ने विभेदपूर्ण व्यवहार, भाषाको प्रयोग र कार्यलयमा हुनसक्ने हिंसा नियन्त्रणको लागि शुन्य सहनशिलताको नीति बनाउने।	आ.व २०७९/८०	सबै विषयगत शाखाका कर्मचारी तथा पदाधीकारी	महिला, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरीक शाखा
	• कम अवसरको प्राप्ति र न्यून अनुभवको अधारमा महिला तथा लक्षित वर्गको प्रतिनिधित्व गर्ने पदाधिकारीलाई क्षमता विकासको लागि प्राथमिकतामा राख्ने।	आ.व २०७९-८०	महिला तथा लक्षित बर्गका प्रतिनिधिहरु	प्रशासन शाखा
	• कर्मचारी पदाधिकारी तथा सरोकारवालालाई दिगो विकास लक्ष्य, बेईजिङ घोषणा पत्र, साथै लैससास सम्बन्धमा भएका राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय प्रतिबद्दताहरु सम्बन्धी क्षमता विकास गरी त्यसको आधारमा कार्यक्रम गर्ने।	आ.व २०८०/८१	सबै विषयगत शाखाका कर्मचारी तथा पदाधिकारी	महिला, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरीक शाखा
	• लैङ्गिक समानता तथा समावेशी विकासको लागि विभिन्न सरोकारवाला निकायहरूबीच कार्यगत संयन्त्र (संजाल) गठन गरी	आ.व २०८०/८१	न.पा का सबै सरोकारवाला	महिला, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरीक शाखा

	संजालका प्रतिनिधिहरूलाई लैङ्गिक तथा समावेशी विकास सम्वन्धी क्षमता विकास तालिम प्रदान गर्ने।			
	• नगरपालिकाको अनुगमन समितिले लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशी विकास सम्वन्धी कार्यक्रमको अनुगमन, मूल्याङ्कन गर्दा सरोकारवालालाई पुगेको लाभ, प्रभाव र असरको विश्लेषण गर्ने।	आ.व २०८०/८१	अनुगमन समिति	प्रशासन शाखा/ योजना शाखा
	• नगरपालिकामा गठन हुने बालक्लव, आमा समुह, महिला समुह, सहकारी, किशोरकिशोरी समुहलाई लैससास सम्बन्धी अभिमुखिकरण गर्ने।	आ.व २०७९/८०	महिला, बालक्लबका प्रतिनिधिहरु	महिला, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरीक शाखा
नगरपालिका भित्र हुने सबै प्रकारको लैङ्गिक विभेद, हिंसा र अन्य सामाजिक कु-संस्कारहरुको अन्त्य गरी सबैले सामाजिक	• नगरपालिका भित्रका सबै वडाका बिभिन्न समुदायहरुमा विद्यमान लैङ्गिक विभेदको अवस्था, परिमाण र समाधानका उपायहरु बारे सर्वेक्षण गरी प्रतिवेदन तयार गर्ने।	आ.व २०८०/८१ सम्म	नगरपालिका सबै	महिला, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरीक शाखा
	• नगरपालिकाको पदाधिकारी/कमर्चारीलाई	आ.व ०८०/०८१	कर्मचारी तथा पदाधिकारी	प्रशासन शाखा

न्याय प्राप्त गरेको अनुभुति हुने सभ्य समाजको निर्माण गर्ने	लैङ्गिक तथा समावेशी विकास, लैंगिक हिंसा निवारण सम्बन्धी तालिम दिने र तालिम कार्यकममा लक्षित समूह तथा महिला र पुरुषको समान सहभागिता र उपस्थिति सुनिश्चित गर्ने।	सम्म		
	• नगरपालिका भित्रका सबै सरकारी कार्यलयहरुमा लैससास सम्पर्क व्यक्ति तोक्ने।	आ.व २०७९/८० सम्म	कर्मचारी तथा पदाधिकारी	प्रशासन शाखा
	• नगरपालिकाले स्थानीय रेडियो, एफ.एम, छापा लगायत श्रब्यदृश्य समेतका सबै माध्यमद्वारा लैङ्गिक हिंसा, घरेलु हिंसा, तथा सामाजिक कुरीति उन्मुलन सम्बन्धी सूचना प्रवाह गरी जनतालाई सुसुचित गर्नेछ।	निरन्तर	समुदायका सबै	सुचना शाखा
	• नगरपालिका भित्र कुन वर्ग, लिङ्ग समुदायका व्यक्तिहरु लैङ्गिक विभेदको जोखिममा छन् सोको अध्ययन गरी स्थिति विश्लेषण गर्ने।	आ.व २०८०/८१ सम्म	हिंसा पिडित सवै	महिला, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरीक शाखा /वडा समिति
	• सबै वडाहरुमा हानिकारक सामाजिक कुसंस्कारले	आ.व २०८१/८२	हिंसा पीडित महिला तथा	वडा समिति

	पारेको असर र प्रभावका बारेमा पदाधिकारी, लैससास क्षेत्रमा कार्यरत समूह, सञ्जाल र संयन्त्रसंग समय समयमा समिक्षा गर्ने।	सम्म	समुह	
	• समुदाय तह देखि महिला हिंसा बिरुद्दको सुचना र हिंसा भएमा कसरी उजुरी गर्ने, कहाँ गर्ने भन्ने लगायतका सुचनाहरु स्थानीय भाषा र सबैको पहुँचमा हुनेगरी प्रवाह गर्ने।	निरन्तर	हिंसा पीडित महिला तथा समूह	महिला, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरीक शाखा /सुचना शाखा, नगर प्रहरी
	• हिसां मुक्त नगरपालीका र वडा घोषण गर्न सुचक तयार गर्ने र सुचकको आधारमा कार्ययोजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने।	आ.व २०८०/८१	नगरपालिका सबै	लैससास कार्यान्वयन समिति/प्रशासन शाखा
	• समाजमा विद्यमान हानिकारक सामाजिक मुल्य मान्यता, सोच र व्यवहार परिवर्तन गर्न रणनैतिक योजना तथा कार्यक्रम तयार गर्ने।	निरन्तर	हिंसा पीडित महिला तथा समुह	महिला, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरीक शाखा
	• नगरपालीकाको अगुवाईमा सामुदायीक संघसंस्था, युवा क्लव, बाल क्लव तथा	निरन्तर	हिंसा पीडित महिला तथा समुह	महिला, बालबालिका तथा जेष्ठ

	निगरानी समुहहरुको गठन तथा परिचालन गरी लैङ्गिक विभेद तथा हिंसा नियन्त्रणका लागि सो संघसस्थाहरु संग सहकार्य समन्वय गर्ने।			नागरीक शाखा
	• लैङ्गिक हिंसामुक्त नगरपालिका घोषणा गर्ने।	आ.व २०८१/८२	न.पा. सबै	नगरसभा

८ . लैससास मूलप्रवाहीकरण रणनीतिको कार्यान्वयनको लागि आवश्यक संस्थागत व्यवस्था

लैससास मुलप्रवाहीकरण रणनीतिक योजनाको प्रभावकारी रुपमा कार्यन्वयन गर्न निम्न समितिहरु व्यवस्था गरिने छ।

८.१. नगरपालिकास्तरीय लैससास कार्यान्वयन समितिको गठन.

नगरपालिकास्तरीय लैससास कार्यान्वयन समितिको गठन यस प्रकार छ।

क) नगरपालिकाका प्रमुख - संयोजक

ख) उपप्रमुख - सदस्य

ग) प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत - सदस्य

घ) सामाजिक विकास समितिका संयोजक - सदस्य

ङ) कार्यपालिकाका सदस्यहरुमध्येबाट कम्तिमा २ जना महिला सहित संयोजकले तोकेका ३ जना - सदस्य

च) सामुदायिक सङ्घ संस्थाहरूमध्येबाट समावेशी प्रतिनिधित्व हुने गरी संयोजकले तोकेका ३ जना -सदस्य

छ) लैससास हेर्ने शाखा प्रमुख - सदस्य सचिव

समितिका पदाधिकारी तथा सदस्यहरु ९ देखि १३ जना सम्म रहन सक्नेछन।

८.२. वडास्तरमा लैससास कार्यान्वयन समिति गठन

प्रत्येक वडा स्तरमा देहाय बमोजिमको लैससास कार्यान्वयन समिति गठन गरिएको छ। सो समिति मार्फत लैससास सम्बन्धी सबै किसिमका कार्यक्रमहरुको समुदाय स्तरसम्म पुर्याइने छ।

क)	वडा अध्यक्ष	-संयोजक
ख)	वडा सदस्य (महिला र दलित महिला सहित)	-३ जना सदस्य
ग)	वडा सचिव	- सदस्य सचिव
घ)	अतिथिः सङ्घसंस्थाबाट आवश्यकता अनुसार	-२ जना सदस्य

८.३. लैससास कार्यान्वयन समितिको काम कर्तव्य र अधिकार

लैससास कार्यान्वयन समितिको काम कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ।

क) लैससास रणनीतिलाई प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्न नेतृत्वदायी भूमिका निर्वाह गर्ने र अन्य निकाय तथा सरोकारवालासँग प्रभावकारी समन्वय र सहकार्य गर्ने।

ख) नगरपालिकामा निर्माण हुने सबै प्रकारका ऐन, कानून, कार्यविधि, आवधिक योजना र अन्य प्रकाशीत दस्तावेजमा लैससासको विषयबस्तुको समावेश गरी मूलप्रवाहीकरण गर्ने।

ग) लैससास रणनीति अनुरुप लैङ्गिक तथा समाजिक विकासको कार्यविधि तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने।

घ) योजना तथा बजेट तर्जुमा गर्दा लैससासका समस्या समाधान हुने गरी उत्तरदायी बनाउन प्राविधिक सहयोग गर्ने।

ङ) लैससास सम्बन्धी खण्डिकृत तथ्याङ्क सङ्कलन एवम् विश्लेषण गर्न सहयोग गर्ने।

च) लैससास सम्बन्धी क्षमता अभिबृद्धि योजना तयार गरी लैससास क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने र गराउने।

छ) लैससास रणनीति कार्यान्वयन गर्ने क्रममा आउन सक्ने सम्भावित जोखिमहरुको समाधान गर्न आवश्यक व्यवस्था गर्ने।

ज) उल्लेखित कार्यहरु गर्न कार्य योजना र बजेट सहित योजना बनाई कार्यान्वयन गर्ने र गराउने।

८.४. वडास्तरको लैससास कार्यान्वयन समितिको काम कर्तव्य र अधिकार

वडास्तरको लैससास कार्यान्वयन समितिको काम कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ।

क) मनरासिश्वा नगरपालिकाको लैससास समन्वय समितिले गरेको कार्यहरु जस्तै ऐन, कानून, नीति, आवधिक योजना विषयगत योजना र अरु प्रकाशित हुने सबै प्रकारका दस्तावेज समुदाय स्तरका सरोकारवाला र नागरिक समाजसँग छलफल गरी लैससास सम्बन्धी विषयवस्तुहरु समावेश गर्न समन्वयकारी भूमिका निर्वाह गर्ने।

ख) नगरपालिकाको योजना तथा बजेट तर्जुमा प्रकृया देखि कार्यान्वयन र अनुगमनको चरण सम्म समुदायका विपन्न वर्ग, तथा महिलाहरुलाई सहभागी गराउन नागरिक समाजसँग समन्वय र सहकार्य गर्ने।

ग) नगरपालिकाको वडातहको लैससास सम्बन्धी खण्डिकृत तथ्याङ्कको व्यवस्था गर्न र समयानुकुल अद्यावधिक गर्न सहयोग गर्ने।

घ) नगरपालिकाका वडास्तरमा योजना कार्यान्वयनमा प्रभावकारीता ल्याई महिला र विपन्न वर्गहरुको सूचना, श्रोत र साधनमा पहुँच बढाई फाईदाको समानुपातिक वितरण सुनिश्चित गर्न नेतृत्वदायी भूमिका निभाउने।

ङ) नगरपालिकाको वडा स्तरमा लैससास सम्बन्धि क्षमता विकासको योजना तयार गरी लैससास क्षमता विकास कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने र गराउने।

च) उल्लेखित कार्यहरु गर्न कार्य योजना बनाई कार्यान्वयन गर्ने र गराउने।

८.५. वैठक, कार्यविधि र सेवासुविधा

क) नगरपालिका स्तरीय समितिको बैठक सामान्यतया प्रत्येक त्रैमासिक रुपमा बस्ने छ तर अवश्यकता परेमा जहिले पनि बस्न सक्ने छ।

ख) वडा स्तरीय समितिको बैठक प्रत्येक २ महिनामा बस्ने छ।

ग) समिति र उपसमितिका वैठकहरूको कार्यविधि नगरपालिकाका अन्य समिति वा उपसमिति सरह हुनेछ।

घ) सेवा सुविधा नगरपालिकाको नियम बमोजिम हुनेछ।

८.६ सम्पर्क व्यक्ति

नगरपालिकाले लैससासलाई संस्थागत गर्नको लागि सामाजिक विकास शाखा वा महिला तथा बालबालिका शाखामा कार्यरत कर्मचारीलाई सम्पर्क व्यक्ति तोकी लैससासको सवालहरुलाई सम्बोधन गर्न सहज बनाउनेछ।

९. लैससास रणनीति कार्यान्वयनको लागि वित्त व्यवस्थापन

९.१ आर्थिक स्रोत

लैससास रणनीतिक योजना कार्यान्वयनका लागि आवश्यक स्रोत साधन व्यवस्थापन गर्नु मनरासिश्वा नगरपालिकाको प्रमुख दायित्व हुनेछ। नगरपालिकाको सम्पूर्ण विषयगत शाखाहरुले आ-आफ्नो योजना तथा कार्यक्रममा नै लैससासलाई मूलप्रवाहीकरण गर्नु पर्दछ। यो रणनीति कार्यान्वयनका लागि आवश्यक पर्ने कार्यविधि, मापदण्ड, निर्देशिका निर्माण, लैससास विज्ञको आपुर्ति जस्ता विविध कार्यहरुका लागि लाग्ने अनुमानित स्रोत साधनबारे सरोकारवालाहरुसँग छलफल गरी नगरपालिकाले प्रत्येक आर्थिक वर्षको बजेट, नीति तथा कार्यक्रमका बेला यस शीर्षकमा आवश्यक बजेट विनियोजन गर्ने छ। लैससास रणानीतिक योजना कार्यान्वयन गर्न आन्तरिक तथा बाह्य स्रोतको समेत परिचालन गर्नेछ।

९.२ मानवीय स्रोत

लैससास मूलप्रवाहीकरण रणनीतिक योजनालाई प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयनमा लैजान आवश्यकता अनुसार संयोजन र सहकार्य गर्ने प्रमुख जिम्मेवार नगरपालिका स्तरीय लैससास कार्यान्वयन समिति रहने। यस रणनीतिलाई प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्न नगरसभाका सबै पदाधिकारी, वडा, टोलस्तरीय समिति लगायत नागरिक समाजको समेत जिम्मेवारी र दायित्व रहने छ। विभिन्न समिति तथा समूहहरुलाई क्रियाशील बनाउन नगर स्तरीय समितिको भूमिका प्रभावकारी हुन आवश्यक छ। नगरपालिकाले रणनीतिक योजना कार्यान्वयनको लागि आवश्यक जनशक्तिको क्षमता विकास गरी जिम्मेवार बनाउने छ। लैससास रणनीतिक योजना कार्यान्वयन गर्न महिला तथा बालबालिका शाखाले जिम्मेवारी निर्वाह गर्नेछ।

१०. रणनीति कार्यान्वयन अनुगमन तथा मूल्याङ्कन सम्बन्धि व्यवस्था

यो रणनीतिक योजना कार्यान्वयनका लागि निम्नानुसार अनुगमन तथा मुल्याङ्कन योजना तय गरिएको छ।

१ नगरपालिका स्तरिय लैससास मुलप्रवाहीकरण रणनीतिक योजना अनुगमन तथा मुल्याङ्कनको लागि ५ सदस्यीय अनुगमन तथा मुल्याङ्कन समिति गठन गरिने छ।

२ अनुगमन समितिमा लैससास सम्बन्धी ज्ञान भएको कर्मचारी तथा पदाधिकारी र तथ्याङ्कमा काम गर्ने जनशक्ति समावेश गरिने छ।

३ लैससास रणनीतिले लिएको ध्येय, लक्ष्य, उदेश्य र कार्ययोजना कार्यान्वयनको सूचकहरु निर्धारण गरी अनुगमन तथा मुल्याङ्कन गरिने छ। हरेक आ.व.को अन्त्यमा अनुगनमन र मुल्याङ्कन गरी रणनीतिको प्रभावकारिता, समिक्षा र आवश्यकता अनुसार संशोधन गरिनेछ।

४ अनुगमन र मुल्याङ्कन टोलीमा स्थानीय सरोकारवाला र लक्षित वर्गलाई पनि सहभागी गराईनेछ।

११. सम्भावित जोखिम तथा न्यूनीकरणका उपायहरु

लैससास रणनीतिक योजना कार्यान्वयनमा आउन सक्ने सम्भवित जोखिम तथा सो जोखिम न्यूनीकरणका उपायहरु

क्र.सं.	सम्भावित जोखिम	जोखिम न्यूनिकरणका उपायहरु
१	लैससास विषय नगरपालिकाको प्राथमिकतामा नपर्न सक्छ।	लैससासलाई प्रथमिकतामा राख्न नीतिगत व्यवस्था गर्ने।
२	रणनीति कार्यान्वयन गर्न जिम्मेवार निकाय तथा सरोकारवाला बीच समन्वय नहुन सक्छ।	सरोकारवाला वीचमा नियमित समन्वय बैठक राख्ने तथा नगरस्तरमा रहेका नागरिक समाज तथा सञ्जालहरुको सहकार्यमा लक्षित समुदायका व्यक्तिहरुलाई लाभान्वित गर्न सकिने बारेमा नियमित छलफल गर्ने।
३	रणनीतिक योजना कार्यान्वयनको लागि स्रोतको व्यवस्थापन।	आवश्यक आर्थिक स्रोतको व्यवस्थापन नगरपालिकाले गर्नेछ।स्रोत व्यवस्थापनका लागि नगरपालिकाले सरोकारवाला निकायहरु,संघ/संस्थाहरु, प्रदेश अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्र संग साझेदार र आवश्यक समन्वय तथा सहकार्य गर्न सक्नेछ।
४	सामाजिक विभेद तथा भेदभावजन्य व्यवहार र प्रचलन।	समाजमा विद्यमान सबै प्रकारका विभेद तथा भेदभावजन्य प्रचलन, व्यवहार र कुरीतिहरुको अन्त्यका लागि आवश्यक कानूनहरुको तर्जुमा र भईरहेका कानूनहरुको पुनरावलोकन गरिनेछ।चेतनामुलक कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिने

		छ। कुनै पनि प्रकारको हिंसा, विभेद शोषण र हानिकारक अभ्यासहरुमा नगरपालिकाले शून्य सहनशीलताको नीति लिनेछ।